

Василь Губарець

Центр доставки документів Британської бібліотеки

Подано огляд діяльності Центру доставки документів (ЦДД) Британської бібліотеки. Аналізуються сервіси, які він надає, переваги, отримувані його користувачами. Висвітлюються способи оплати, шляхи комунікації з ЦДД, питання авторського права, пов'язані з відтворенням документів.

ЦДД Британської бібліотеки розташований у мальовничому містечку Бостон Спа, що в графстві Йоркшир, на півночі Англії, в сучасному приміщенні. Обладнаний найновішими технологічними засобами. У Центрі зберігається найбільша в світі колекція для доставки документів на відстані. Вона, чим пишається Британська бібліотека, охоплює широкий спектр знань, нагромаджених людством багатьма мовами народів світу.

У ЦДД зберігається понад 260 тис. назв журналів, 3 млн прим. книг, 400 тис. матеріалів наукових конференцій, 4 млн звітів і доповідей (головним чином на мікрофішах), 42 млн патентів з різних країн, 140 тис. докторських дисертацій, написаних у Сполученому Королівстві.

Клієнтам Центру пропонуються послуги (залежно від їх виду) з попередньою реєстрацією (в режимі онлайн) або без неї.

У ЦДД зберігаються понад 260 тис. назв журналів, більше 3 млн прим. книг, близько 400 тис. матеріалів різних наукових конференцій, понад 4 млн звітів і доповідей (головним чином на мікрофішах), близько 42 млн патентів з усього світу, а ще понад 140 тис. докторських дисертацій, написаних у Сполученому Королівстві.

Клієнтам Центру пропонуються послуги (залежно від їх виду) з попередньою реєстрацією (в режимі онлайн) або без неї.

Отже, користувач ЦДД одержує доступ до послуг: від стандартного сервісу (копіювання матеріалів зі сплатою за авторське право або без неї), міжбібліотечного абонементу, до термінового, системи послуг «Лексикон» (LEXICON) — системи полегшеного замовлення, БД «Артіклз

Дірект» та «Інсайд Веб», бібліотек репродукцій, зображень, різноманітних онлайн-каталогів, послуг із поточного інформування.

Стандартні копіювальні послуги

Для наукових досліджень або вивчення теми клієнт може отримати примірник будь-якої статті з усіх галузей знань з 260 тис. назв журналів з фондів Британської бібліотеки: від першого числа «Філософських матеріалів Королівського товариства» (1665) до першого випуску «Інформаційних технологій та менеджменту» (2000 р.), першого журналу, передплаченого книгозбірнею в новому тисячолітті. Крім того, — копії доповідей, опублікованих у 400 тис. збірників наукових конференцій та офіційних звітів, книг, тез, нот. До ЦДД надходить понад 4,2 млн запитів щороку і більше 90 % із них задовольняються.

Характеризовану систему послуг розраховано на будь-яку організацію з-поза меж Сполученого Королівства. Щоб сплачувати за отримані документи, слід відкрити депозитний чи білінговий рахунок (про них — далі). За одну статтю, незалежно від її обсягу, береться єдина сума. Це дає можливість клієнту заздалегідь прорахувати свої витрати.

Запити обробляються протягом однієї-двох діб. Стандартним способом доставки є авіапошта. Замовлені копії можна одержати й факсом або системою «Аріель». У разі нестандартної доставки документів слід вдатися до копіювальних засобів, сплативши за авторське право.

Якщо замовленого матеріалу нема у фондах бібліотеки, Центр, за додаткову плату, продовжує пошук, звертаючись до інших бібліотек країни.

Копіювальні послуги зі сплатою за авторське право

Цей вид послуг забезпечує такий же сервіс, як і стандартні копіювальні послуги, але є гнучкішим. Крім плати за статті, як і при наданні

© Губарець В. В., Київ, 2001

стандартних копіювальних послуг, береться додаткова плата за авторське право, яка передається до Британського агентства з авторського права та ліцензування і розподіляється між власниками авторських прав у всьому світі. Такий сервіс відкрито для всіх клієнтів Центру — фізичних осіб та організацій. Він обов'язковий, якщо ви: фізична особа або ж представляєте організацію (бізнес), що складається з однієї особи; подаєте копії до фондів власної бібліотеки; поширюєте копії у межах своєї організації; отримуєте численні копії тієї ж статті, повні копії номерів журналів, копії цілих книг, якщо вони вже не випускаються; вам потрібна більш ніж одна стаття з номера журналу.

Міжбібліотечний обмін

ЦДД Британської бібліотеки, фонд англomовних книжок якої становить понад три млн од. зб., — унікальна структура міжбібліотечного обміну з точки зору видачі документів. Їх можуть одержати за встановлену плату організації, зареєстровані як клієнти.

Цей вид послуг пропонується всім організаціям, зареєстрованим як клієнти, проте Центр залишає за собою право не надавати доступу до міжбібліотечного обміну. За такий сервіс встановлено стандартну плату.

Матеріал видається терміном на чотири тижні, який за невелику додаткову плату може бути подовжений удвічі.

Запит обробляється протягом 24—48 год. У разі неможливості надати документ, клієнту повідомлять про це електронною або звичайною поштою.

Терміновий сервіс

У разі бажання тих клієнтів, котрі зареєстровані й відкрили рахунок у ЦДД, їм забезпечується надшвидкий і спеціальний сервіс. Незареєстровані клієнти можуть скористатися системою термінової доставки за допомогою системи «Артиклз Дірект».

Переваги термінового сервісу:

- ✓ відповідь на запит виконується протягом двох годин; якщо він надійшов до 15.30 (за британським часом), то матеріал надсилається впродовж того ж дня;
- ✓ високваліфіковані працівники у будь-який момент забезпечують персональний сервіс;
- ✓ клієнт має доступ до всіх фондів ЦДД;
- ✓ запити можна надсилати телефоном, факсом, через системи «АРТТел» (ARTTel) або «О-Сі-Ел-Сі» (OCLC);
- ✓ замовлені документи надсилаються факсом, звичайною чи кур'єрською поштою або ж за допомогою системи «Аріель»;
- ✓ клієнт може обрати один зі способів оплати: через білінговий або депозитний рахунок,

- рахунком-фактурою, кредитною картою;
- ✓ безплатна доставка кур'єрською поштою, якщо в одному замовленні фігурує шість чи більше документів.

Система полегшеного замовлення «Лексикон» (LEXICON)

Надає низку персоналізованих, пристосованих до потреб користувача сервісів. Відкрита для зареєстрованих і для незареєстрованих клієнтів, незалежно від їхніх вимог. «Лексикон» гарантує: легкість виконання замовлення; можливість замовлення документів у режимі онлайн; стандартний або прискорений сервіс; доставку документів звичайною чи кур'єрською поштою, факсом або через систему «Аріель»; обробку групи замовлень; доставку багатьох копій одного і того ж документа; копіювання цілої книги; кольорове; безплатну доставку кур'єрською поштою, якщо в одному замовленні фігурує десять чи більше документів; вибір методу оплати.

«Артиклз Дірект»

(«Статті безпосередньо») —

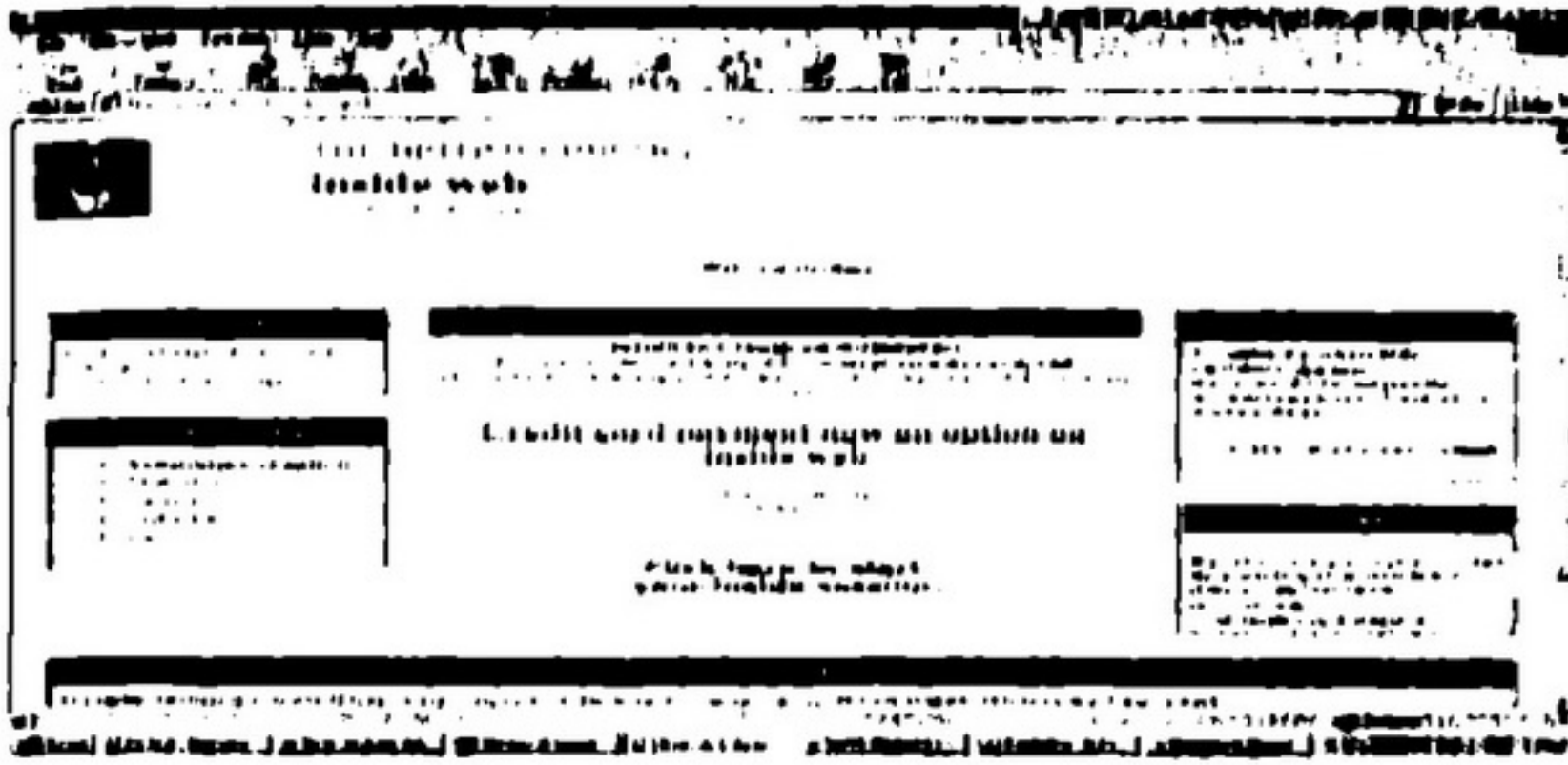
безвідмовний і легкий шлях для отримання й оплати копій журнальних статей і матеріалів конференцій за допомогою застосування надійної форми замовлення на Веб. Сервіс призначений головним чином для нерегулярних користувачів Центру, зручний — слід лише заповнити форму замовлення у режимі онлайн, обравши вид сервісу й спосіб доставки, і стаття незабаром буде в дорозі до клієнта. У формі замовлення використовується спеціальне програмне забезпечення, яке зашифрує всю інформацію особистого порядку про клієнта й щодо кредитної картки.

У рамках «Артиклз Дірект» гарантуються два рівні послуг: стандартний сервіс, коли запити обробляються, як правило, протягом 48 год. від моменту надходження; прискорений сервіс (обробка запиту виконується у день надходження, якщо той надійшов до 15.30 за місцевим часом).

Щоб замовити статтю, можна скористатися вже згаданою формою в режимі онлайн або ж телефоном (рекомендується для надтермінових запитів) чи електронною поштою. Статті доставляються звичайною чи кур'єрською поштою, факсом або за допомогою системи «Аріель» і надаються після оплати авторського права (сума залежатиме від кожного конкретного документа). Вартість доставки, що здійснюється поштою або через систему «Аріель», стандартна для кожної з них. За доставку факсом або кур'єрською поштою сплачується додаткова сума. Всі послуги «Артиклз Дірект» оплачуються тільки кредитною картою.

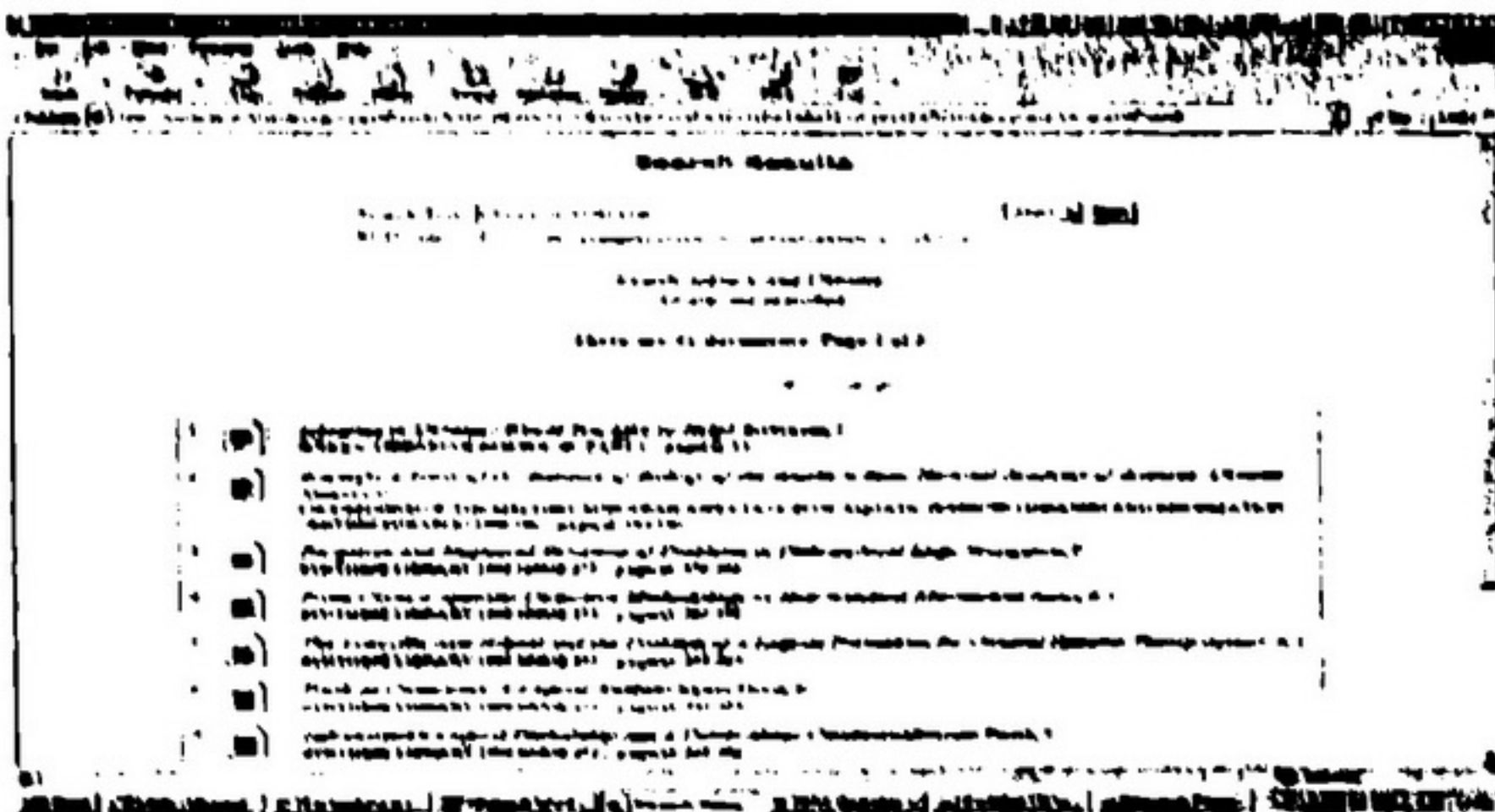
«Інсайт веб» («Всередині веб»)

Це один із найпрогресивніших елементів системи доставки документів у Британській бібліотеці. За допомогою вказаної БД, відкритої для передплатників (нею і користується Британська Рада в Україні), можна, не полишаючи свого робочого місця, здійснювати пошук у масиві журналів і матеріалів конференцій, що містить мільйони статей. Пошук і замовлення відбувається безпосередньо в режимі онлайн, а замовлені статті отримують протягом двох годин.

Покажчик «Інсайду», за яким можна провести пошук, містить інформацію про статті з більш ніж 20 тис. найцінніших світових наукових журналів з усіх галузей знань, понад 100 тис. матеріалів конференцій. Ця БД зростає щороку на два мільйони статей і оновлюється щодня. Вона є яскравим прикладом того, як швидкий і надійний пошук потрібної інформації економить час і кошти в сучасному динамічному світі.

Пошук у БД відбувається за ключовими словами (прізвище автора, слова з тематики чи назви статті тощо). Після швидкої обробки запиту система видає список публікацій, де визначені клієнтом слова чи поняття фігурують як ключові. Про кожну з публікацій можна отримати вичерпну інформацію, а саме: назва статті; автор; серійний номер; видавець; рік видання; країна видання; ISBN, код Дьюї; вартість авторського права; можливість додати публікацію до списку замовлень; способи доставки та їх вартість.

Замовлення можна підтвердити. Воно, відповідно, переходить до списку підтверджених, із якого клієнт бачить загальну вартість зробле-

них ним замовлень і суму, що залишилась на його рахунку.

Оплата відбувається у два способи. При оформленні передплати на «Інсайт Веб» обирається один із двох варіантів рахунків — депозитний чи білінговий. За першим можна заплатити наперед. Після виконання кожного із замовлень з рахунку знімається відповідна сума. Клієнтові регулярно надсилається повідомлення про стан рахунка і, в разі потреби, рекомендація поповнити його.

За білінговим рахунком клієнт щомісяця оплачує всі послуги, до яких вдавався, а йому докладно повідомляють про використані види сервісів.

Бібліотека репродукцій

З неї в розпорядження користувача надаються фотографії, мікрофільми та паперові фотокопії з гуманітарних колекцій, що зберігаються у Британській бібліотеці у Лондоні. Матеріали надходять із таких колекцій: друковані книги; рукописи; східні колекції та колекції Управління у справах Індії; музична бібліотека; бібліотека карт; слов'янська колекція; колекція марок.

Різноманітні форми замовлень можна завантажити й роздрукувати з веб-сайту Британської бібліотеки. Слід мати на увазі, що їх не надсилають у режимі онлайн. Замовляються лише вручну.

Бібліотека зображень

Містить унікальну, постійно зростаючу колекцію чудових ілюстрацій скарбів міжнародного масштабу. Всесвітньо відомі «Хартія Вольностей» і «Ліндісфарнські Євангелія» є лише частиною колекції ілюстрацій Британської бібліотеки, які відбивають два тисячоліття історії людства. Щоб замовити такий матеріал або використати його будь-де, слід зв'язатися з Бібліотекою ілюстрацій Британської бібліотеки у Лондоні.

Інші види послуг

Як згадувалося вище, різноманітні онлайніві каталоги (передусім публічний та поточних серійних видань) забезпечують клієнтові вільний доступ до її каталогів і надають можливість замовлення документів на Веб.

Послуги з поточного інформування надаються головним чином БД «Інсайт Сіріалз» та «Інсайт Конференсіз», які містять різноманітні статті та матеріали наукових конференцій. «Інсайт Елерт» — це сервіс, за допомогою якого електронною поштою можна отримувати різноманітні змісти видань. «Конференс Профайлінг» — БД майбутніх наукових конференцій.

Як надіслати електронне замовлення

Існує кілька шляхів надсилання запитів до ЦДД в електронній формі. Ці методи мають колективну назву АРТ (ART, Automated Request Transmission) (автоматизована передача запиту). Причому, яку б систему клієнт не обрав, він не обмежується лише нею. Якщо має пароль АРТ, то може використовувати будь-який її метод.

Систему АРТТел було запроваджено 1981 р. Це — найстаріший метод електронного замовлення документів, який діє в ЦДД.

Інтерфейс системи дуже простий, що гарантує надійну роботу на всіх рівнях комп'ютерних технологій, проте за цією уявною простотою криється найсучасніша система прийняття і виконання замовлень. АРТТел пов'язує користувача безпосередньо з системою автоматичної обробки запитів — і це найшвидший шлях надсилання запитів. Система інтерактивна, що дає клієнтові змогу надсилати їх до Центру й отримувати звіт про повідомлення. Під'єднавшись до системи обробки запитів, клієнт може переглянути відповіді, які Центр доставки документів надіслав йому стосовно попередніх запитів. Скринька вхідних відповідей оновлюється кожні кілька хвилин. Клієнт також має змогу скасувати замовлення протягом 15 хв. від моменту його відправлення.

Система АРТІ-мейл (ARTEmail) — найвідоміша клієнтам Центру. Вона використовується для надсилання запитів, оброблюваних автоматизованою системою. Чимало можливостей, забезпечених нею, доступні і в АРТІ-мейл. Однак через те, що система не інтерактивна, замовлення, надіслані її каналами, вже не можна скасовувати. ЦДД щодня надсилає клієнтові повідомлення електронною поштою, інформуючи його про результати обробки запитів.

Систему АРТВеб (ARTWeb) використовують тоді, коли клієнт має доступ до Інтернет. Цей метод зручний для клієнтів, які рідко вдаються до послуг Центру, адже через цю систему можна за один раз надіслати лише один запит, заповнивши шаблон на веб-сторінці ([\[bsds/dsc/artweb.html\]\(http://bsds/dsc/artweb.html\)\) і натиснувши мишкою на клавішу «Відправити».](http://www.bl.uk/services/</p></div><div data-bbox=)

Існують також БД, які надають документи в рамках пропонованого ними сервісу. Центр надає документи для багатьох БД в усьому світі. Щоб скористатися послугами цих БД, слід звертатися безпосередньо до них, а не до ЦДД. Повний перелік БД, яким він перекачує документи, можна знайти на веб-сторінці бібліотеки.

І, нарешті, останнім методом надсилання замовлень є факсова лінія. Цей сервіс, подібно до АРТВеб, популярний серед клієнтів, які нечасто користуються послугами Центру і не мають прямого доступу до Інтернет. Клієнт може надіслати до 10 запитів на день, завдячуючи факсовій лінії, що просто є альтернативним методом надсилання запитів до ЦДД, а не прискореним сервісом. Запити, які відправляються в такий спосіб, не мають жодного пріоритету, а самі копії документів зазвичай надсилаються клієнтові авіапоштою.

Авторське право — додаткові зауваження

Щодо інформації стосовно дотримання вимог законодавства з авторського права. В яких випадках і для кого сплата за авторське право під час отримання документів є обов'язковою? Чому ж ЦДД бере за нього плату? Центр виконує положення міжнародного законодавства з авторського права та ліцензійної угоди, що діє між ним і Британським агентством із авторського права. Згадані суми встановлюють видавці й варіюються залежно від обсягу публікації і дати її виходу друком. Зібрані таким чином суми передаються ЦДД до Агентства, а воно, в свою чергу, розподіляє кошти серед видавців та інших власників авторських прав в усьому світі.

Підкреслимо, сплата за авторське право не дозволяє клієнтові здійснювати подальше репродукування документів, наданих Центром. Для вирішення питань, пов'язаних із наступним відтворенням цих матеріалів, наприклад, з перекладом і публікацією іншими мовами, необхідно здійснювати переговори безпосередньо з власниками авторських прав.